ALLIANSSIN ASIANTUNTIJALAUSUNTO NUORTEN SYRJÄYTYMISESTÄ TARKASTUSVALIOKUNNALLE

Asia: K 3/2019 vp Hallituksen vuosikertomus 2018, K 13/2019 vp Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2018 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta

Teema: Nuorten syrjäytyminen

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Allianssin jäseninä on yli 130 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä - käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle,

Kiitämme valiokuntaa nuorten syrjäytymisen nostamisesta merkittävällä tavalla esiin. Nuorten hyvinvointi on koko yhteiskunnan kohtalonkysymys, ja sen ratkaiseminen edellyttää paitsi tosissaan ottamista, myös rohkeutta muuttaa olemassaolevaa työnjakoa, organisaatioita ja toimintatapoja.

Nähdäksemme nuorten syrjäytymisen torjumisessa onnistumiselle on neljä keskeistä estettä:

1. **Nuorten syrjäytymistä vähentävää työtä ei johdeta.**

   Valtionhallinnossa millään taholla ei ole kokonaisvastuuta nuorten hyvinvoinnista ja sen edistämisestä. Sama ongelma ilmenee kuntatasolla. Molemmilta tasoilta puuttuu vastuullinen toimija, joka muuttaisi tavoitteet toimintamalleiksi. Toimenpiteet ja niiden rahoitus ovat useimmiten hajanaisia, päällekkäisiä ja lyhytjänteisiä.

   Yhdelläkään taholla ei myöskään ole kokonaiskuvaa ja tietoa jo tehtyjen, nuorten syrjäytymisen vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Eri hallinnonaloille ripotellulla projektisilpulla ei ratkaista Suomen suurinta ongelmaa. Nykymallin toimimattomuudesta kertoo esimerkiksi nuorisotakuun kärkihanke, jota edellisillä hallituskausilla on palloteltu tuloksetta kolmen ministeriön kesken ja jonka lopputuotokset jäivät hyvin vaatimattomiksi.

   Poikkihallinnollisuus on kaunis tavoite, mutta näin merkittävässä ja haastavassa kokonaisuudessa se ei toimi. Ensinnäkin nuorten hyvinvointiin liittyvät politiikkatoimet tulisi koota opetus- ja kulttuuriministeriöstä, työ- ja

elinkeinoministeriöstä sekä sosiaali- ja terveysministeriöstä yhteen ja yhden ministerin vastuulle. Loogisimmin nämä teemat asettuisivat opetusministerille, joka vastaisi siten koko lapsen ja nuoren kasvun kaaresta ja sen tukemisesta (esimerkiksi nuorisotyö ja -politiikka, nuorten työllisyys, nuorten mielenterveys, varhaiskasvatus, perusopetus ja toinen aste). Muutos tulisi valmistella kuluvan hallituskauden aikana ja siihen siirtyä seuraavan hallituskauden alussa.

Toiseksi nuorten syrjäytymistä vähentävää työtä on ryhdyttävä johtamaan tavoitteellisesti ja kokonaisuuden johtamiseen on varattava riittävät resurssit. Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman on hallitusohjelman mukaisesti ohjattava kaikkea nuorten syrjäytymisen vähentämiseksi tehtävää työtä, ja ohjelman tulisi toimia lapsi- ja nuorisopoliittisen ministeriryhmän toimintasuunnitelmana. Syrjään jääneiden nuorten vähentämiselle on asetettava selkeät tavoitteet ja työlle ohjattava riittävä määrä resursseja. Nuorisotakuu on nostettava merkittävimmäksi syrjäytymisen vähentämisen keinoksi, ja nuorisotakuulle on nimettävä tavoitteen toteutumisesta vastaava projektipäällikkö.

2. **Nuorisotyön resurssit eivät ole tarpeeseen nähden riittävät. Ennaltaehkäisevän ja korjaavan nuorisotyön välille on luotu keinotekoinen vastakkainasettelu ja kilpailu resursseista. Lapsi- ja perhepalveluja uudistettaessa nuorisotyö on unohdettu.**

Syrjäytymisen vähentämiseen tarvitaan sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa nuorisotyötä: noin 90 prosenttia nuorista voi hyvin, mikä on suurelta osin ennaltaehkäisevän nuorisotyön ansiota. Mikäli syrjäytymisen ehkäisyn resursseja ja huomiota keskitetään vain korjaavaan työhön, ajetaan samalla alas ennaltaehkäisevää työtä ja lisätään sitten tulevaisuuden syrjäytyneiden nuorten määrää.

Painopisteen siirtoa ennaltaehkäisevään työhön on saatettu tehdä sosiaali- ja terveyspalveluissa, muttei lainkaan nuorisotyössä ja -politiikassa. Ylipäätään nuorten mielenterveyspalveluiden kysyntä on keskittynyt vahvasti yhä erikoistasolle, sillä perustason mielenterveyspalveluita ole nuorille riittävästi saatavilla. Eritysen kriittinen tilanne on pääkaupunkiseudulla, jossa jopa akuuttia mielenterveysapua tarvitseva nuori voi joutua odottamaan hoitoonpääsyä pahimmillaan 30 päivää. Perustasolla ongelmaa lisää se, että nuorten palvelut ovat pirstoutuneet kouluterveydenhuollon ja muun oppilashuollon välille. Tämä vaikeuttaa paitsi nuoren hoidon järjestämistä kokonaisvaltaisesti, myös aiheuttaa huomattavia tiedonkulun ongelmia kun sote-palvelut ovat usein kuntayhtymien tai yksityisten palveluntuottajien - ja jatkossa maakuntien- vastuulla, mutta vastuu sivistys- ja nuorisopalveluista on kunnilla.

Lapsen varhaisessa iässä tukeminen ja puuttuminen eli perhepalveluiden lisääminen ja keskittäminen on paras keino katkaista periytyvä syrjäytyminen, mutta nuorten kohdalla syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn tarvitaan nimenomaan nuorisotyötä. Edellisen hallituskauden LAPE- ja lapsistrategiatyössä sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistustyössä nuoret ja nuorisotyö sivuutettiin käytännössä

täysin. Tämä perustelee osaltaan nuorten hyvinvoinnin kokonaisuuden yhdelle hallinnonalalle ja yhdelle ministerille keskittämisen tärkeyttä.

Nuorisotyötä tekevät ammattilaiset kokevat Allianssin keväällä 2019 tekemän selvityksen perusteella työssään onnistumisen suurimmaksi esteeksi riittävien resurssien puutteen. Etenkin etsivässä nuorisotyössä henkilöstöä on liian vähän suhteessa nuorten tarpeeseen. Nuorten kanssa toimivien osaamisen päivittämisestä ei myöskään huolehdita riittävästi eikä sille ole varattu resursseja. Erityisesti tarvetta on yhdenvertaisuus- ja digitaalisen nuorisotyön osaamisen lisäämiselle.

3. **Nuorisotyön valtionrahoitukseen ja avustusjärjestelmään liittyvät ongelmat estävät pitkäjänteisen kehittämisen sekä resurssien kohdentamisen mahdollisimman vaikuttavasti.**

Poliittisen kulttuurin muuttuminen on johtanut siihen, että ajankohtaisiin, usein median esiin nostamiin teemoihin puututaan yhä herkemmin ja pistemäisemmin esimerkiksi erilaisia kampanjoita lanseeraamalla ja pyöreitä pöytiä koolle kutsumalla. Kun resursseja ei samalla lisätä, on yksittäisiin huolenaiheisiin puuttuminen aina pois pitkäjänteisestä työstä.

Nuorisolain muutos ei ole tuonut toivotulla tavalla pitkäjänteisyyttä nuorten syrjäytymisen vähentämiseen. Vuoden 2017 alusta käyttöön otettu osaamiskeskusmalli on - pääosin epäonnistuneen viestinnän ja puuttuvan ennakoinnin vuoksi - lisännyt lyhytjänteisyyttä ja toimenpiteiden silppuuntumista entisestään. Nuorisolain uudistus kannattaisi arvioida kokonaisuudessaan tulevan vuoden aikana ja tehdä tarvittavat muutokset. Lisäksi valtionavustuskäytäntöjen uudistamista ja osin yhdenmukaistamista on kiirehdittävä, jotta myös nuorisotyön avustusten osalta saavutettaisiin nykyistä tarkoituksenmukaisempi ja avustuksenhakijoita yhdenvertaisesti kohteleva järjestelmä.

Järjestöjen ja kuntien toteuttama nuorisotyö on pitkäjänteistä työtä nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja sen torjumiseksi. Työtä on tehtävä nuorilähtöisesti, nuoren koko elämänkaari huomioiden ja moniammatillisessa, sektorirajat ylittävässä yhteistyössä. Sitä vastaan sotii valtionavustusten yleinen trendi useimmiten korjaavaan nuorisotyöhön kohdennetun, hankeperusteisen ja lyhytaikaisen rahoituksen lisääntymisestä. Katsomme, että mahdollisimman suuren vaikuttavuuden takaamiseksi etenkin nuorten syrjäytymistä torjuvan työn rahoituksessa on harkittava siirtymistä osin yhtä vuotta pidempiin rahoituskausiin. Lisäksi viranomaisille kuuluvien tehtävien hoitaminen - parhaana esimerkkinä Ohjaamo-toiminnan koordinaatio - on otettava pysyväksi osaksi valtionhallintoa, eikä ulkoistettava sitä ja sen resursointia esimerkiksi kansalaisyhteiskunnalle.

Veikkaus-määrärahojen merkittävä väheneminen on asettamassa jo muutenkin pienimpiin rahoituksensaajiin kuuluvan nuorisoalan heikoimpaan asemaan. Hyvinkin pienillä avustuksilla toimintaansa pyörittäville nuorisojärjestöille leikkaukset saattavat tarkoittaa koko toiminnan lakkauttamista. Samoin kuntien nuorisotyön valtionosuudet ovat jo nyt erittäin vähäisiä kunnan muihin sektoreihin verrattuna,

eivätkä kestä enää leikkauksia. Nuorisotyöstä ja -toiminnasta leikkaamisella olisi erittäin merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Kysymys kansalaisjärjestöjen ja nuorisotyön rahoituksen tulevaisuudesta ei saa jäädä rahapelimonopolin tulevaisuudesta ja pelihaittojen ehkäisemisestä käytävän keskustelun jalkoihin, vaan se on ratkaistava omana kysymyksenään.

4. **Nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden merkitystä koko yhteiskunnan nykyiselle ja tulevalle vakaudelle ei nähdä riittävän painavana. Nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden kasvattaminen vaatii myös taloudellista panostusta.**

   Nuoren kokemalla yhteiskunnallisella osallisuudella sekä vaikuttamiskyvyillä ja -halulla on suora yhteys syrjäytymiseen. Vähemmistöön kuuluminen ja syrjintäkokemukset altistavat todennäköisesti myös syrjäytymiselle.
   Siksi nuorten ja erityisesti suurimman syrjäytymisuhan alla olevien nuorten osallisuuteen on panostettava päätöksenteon kaikilla tasoilla nykyistä tarmokkaammin. Samoin nuorten yhdenvertaisuus ja eri vähemmistöryhmien huomioiminen on otettava osaksi kaikkia nuoriin liittyviä politiikkatoimia.

   Demokratiataitojen eriytymiskehitys näkyy entistä selvemmin nuorten joukossa. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa korkeakoulutettujen 25–34-vuotiaiden äänestysprosentti oli 79 %, peruskoulun suorittaneiden 31 %. Professori Juho Saaren eriarvoistumista käsittelevän työryhmän raportissa (3/2018) esitetään eri hallinnonaloille keinoja, joilla nuorten yhteiskunnallista osallisuutta voidaan kasvattaa. Katsomme, että näistä keinoista erityisesti oikeusministeriön hallinnonalalle osoitetut on otettava käyttöön viipymättä ja niille on osoitettava vuoden 2021 valtion talousarviossa riittävät resurssit.

Lopuksi haluamme todeta, että nuorten syrjäytymisen vähentäminen pysyvästi ja kestävällä tavalla vaatii kokonaisvaltaista politiikan muutosta. Lasten ja nuorten hyvinvointi on asetettava kaiken politiikan keskiöön. Hallitusohjelmaankin kirjatun “Suomen Islannin mallin” toteuttaminen ei voi tarkoittaa ainoastaan harrastustakuun toimeenpanoa, vaan koko yhteiskunnan toimintojen ja palvelujen kokoamista palvelemaan lasten ja nuorten tulevaa hyvinvointia ja osallisuutta. Muutoksen aikajänteen tulee olla muutoksen mittakaavan mukainen: eduskunta voisi asettaa tavoitteeksi esimerkiksi sen, että vuoden 2017 kohortti voi paremmin kuin yksikään edeltäjistään.

Helsingissä 12.11.2019

Elisa Gebhard
Puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
Toiminnanjohtaja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

LIITTEEKSI ASIANTUNTIJALAUSUNTOON: NUOREN HYVINVOINNIN TEKIJÄT

Syrjäytymisen vastakohta on hyvinvointi. Nuoren hyvinvointiin tarvitaan kuutta tekijää: osaamista ja yhteisöä, toimeentuloa, osallisuutta, yhdenvertaisuutta, terveyttä ja kestävästi hoidettua maapalloa.

1. Osaaminen ja yhteisö

Suomalainen koulutusjärjestelmä on yksi maailman parhaista, mutta Pisa-tulokset ja tutkimukset osoittavat, että peruskoulujärjestelmä ei enää takaa kaikille yhdenvertaisia menestymisen mahdollisuuksia ja oppimistuloksia. Osaamiserot kasvavat monella eri mittarilla: tyttöjen ja poikien välillä, Itä- ja Länsi-Suomen välillä, hyvin toimeentulevien ja heikompiosaisten perheiden välillä. Samaa vauhtia kasvaa osaamisen ja koulutuksen tarve koko yhteiskunnassa.

Pelkkä peruskoulun päättötodistus riittää enää harvaan työhön. Heikoksi jäänyt koulutustaso vaikuttaa koko loppuelämään. Sitra ja THL arvioivat, että pelkän peruskoulun käynyt nuori aiheuttaa elämänsä aikana yhteiskunnalle useamman sadan tuhannen euron laskun, joka muodostuu etuuksien lisäksi tavallista runsaammasta terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Matala koulutustaso ennustaa siis korkeaa köyhyysriskiä, terveydellisiä ongelmia ja keskiarvoa heikompia sosiaalisia verkostoja.

Koulut jäävät usein kesken, kun nuorelta puuttuu perustaitoja: esimerkiksi luku-, lasku- ja opiskelutaidot. Myös perheen köyhyys voi katkaista opintien. Parhaisiin oppimistuloksiin päästään kouluissa, joissa yhteishenki on hyvä, kiusaamista on vähän ja oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta tuetaan.

Nuoret tarvitsevat turvallisia yhteisöjä ja mielekästä tekemistä myös koulun ulkopuolella - siis mieluisia harrastuksia. Harrastamisesta ja vapaaehtoistyöstä kertyy nuorelle myös sellaisia taitoja ja tietoja, joista on hyötyä opinnoissa ja työelämässä. Harrastaminen on yksi tehokkaimmista keinoista vähentää nuorten syrjäytymistä ja yksinäisyyttä, mutta kaikilla nuorilla ei vielä ole siihen mahdollisuutta. Etenkin urheiluharrastusten kustannukset ovat karanneet pienituloisten ulottumattomiin, kaikissa perheissä harrastamiseen ei osata kannustaa ja esimerkiksi kunnan tiloja on vaikea saada harrastuskäyttöön.

Tavoitteita nuorten osaamiselle:

- Koulutusjärjestelmä tarjoaa jokaiselle lapselle ja nuorelle työllistymiseen ja työelämässä pärjäämiseen tarvittavat tiedot ja taidot.
- Jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon.
- Koulutusjärjestelmä on käyttäjälle maksuton varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen asti.
- Kouluissa on tarjolla monipuolisesti nuorten hyvinvointia tukevia terveys- ja psykososiaalisia palveluita.
- Jokaisella nuorella on ainakin yksi mieluisa harrastus.
- Työelämässä ja oppilaitoksissa tunnistetaan ja tunnustetaan koulun ulkopuolella opitut taidot ja tiedot.

2. Toimeentulo

Nuorten pienituloisuus on lisääntynyt viime vuosina. Nuori on paljon todennäköisemmin köyhä kuin keskiverto suomalainen: lähes joka kolmas nuori jää köyhyysrajan alapuolelle, kun koko väestöstä osuus on 13 %. Nuorilla köyhyys on myös syvempää kuin muissa ikäryhmissä.

Nuoren sukupolven köyhyyttä on tykätty perustella ja oikeuttaa sen väliaikaisella luonteella. Suomen Pankin selvityksissä on kuitenkin tunnistettu, että etenkin talouden taantuman aikana työuransa aloittavalla nuorella varallisuuden ja elintason kertyminen ja kasvaminen on hyvin hidasta. Lisäksi kaupungistuminen ja työelämän epävarmuus ovat heikentäneet monen nuoren aikuisen mahdollisuuksia hankkia esimerkiksi ensiasuntoa tai muuta omaisuutta. Alle 35-vuotiaiden aikuisten tulotaso on heikentynyt suhteessa muuhun yhteiskuntaan samalla, kun vanhempien ikäluokkien ja erityisesti eläkeläisten tulot ovat nousseet.

Epävarma maailma sopii nuorille, sanovat jotkut. He uskovat, etteivät nuoret edes halua vakituisia työsuhteita tai pysyvyyttä. Se ei pidä paikkaansa. Akavan tekemän selvityksen mukaan korkeakoulutettujen nuorten työelämäodotukset eivät mullistavalla tavalla eroa vanhemmista sukupolvista. Kaikenikäiset suomalaiset haluavat työsuhteen ja toimeentulon tuomaa vakautta.

Sen sijaan nuoret odottavat työelämältä enemmän merkityksellisyyttä ja mielekkyyttä kuin vanhempansa. StudentWorkin selvityksen mukaan nuoret toivovat näkevänsä oman työtehtävänsä tärkeänä osana yrityksen tavoitteiden ja arvojen toteuttamista, arvostavat vanhempia sukupolvia enemmän ystäviä ja vapaa-aikaa eivätkä pidä palkkaa tärkeimpänä asiana työpaikan valinnassa.

Työhyvinvointi arvotetaan siis korkealle, mutta töissä voidaan liian usein huonosti: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n tekemän selvityksen mukaan jopa 20 % nuorista aikuisista käyttää mieliala-, ahdistuneisuus- tai kipulääkkeitä pärjätäkseen työelämässä. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien nuorten määrä on tuplaantunut 2000-luvun aikana, kun muissa ikäryhmissä työkyvyttömyyseläkeläisten määrä on vähentynyt.

Kun Suomen huoltosuhde heikkenee, on nuorten hyvinvointi työelämässä Suomen tulevaisuuden kannalta kriittistä. On välttämätöntä, että jokainen kynnelle kykenevä nuori löytää osaamistaan ja työkykyään vastaavaa työtä. Työelämään pääseminen ja siellä pärjääminen ovat olennaisia kysymyksiä myös perhepolitiikan näkökulmasta: ilman riittävää toimeentuloa nuorilla on korkeampi kynnys yrittää lasten hankkimista.

Tavoitteita nuorten toimeentulolle:

- Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa on otettava tavoitteeksi nuorten köyhyyden vähentäminen ja kannustinloukkujen purkaminen. Järjestelmän on vastattava työelämän epävarmuuteen ja tarjottava turvaa yhtä lailla työuraansa aloittelevalle nuorelle, epätyypillisessä työsuhteessa olevalle kuin yrittäjälle.
- Sosiaaliturvajärjestelmän on kohdeltava nuoria yhdenvertaisesti eikä nuoriin saa kohdistaa ikään perustuvia sanktioita.
- Opiskelijaköyhyyttä on vähennettävä. Perheellistymisen on oltava taloudellisesti mahdollista myös opiskeluaikana.
- Kaikenlaisen työn vastaanottamisen on oltava sosiaaliturvan saajan näkökulmasta kannattavaa. Myös yksittäisten pienten lahjojen, vahingonkorvausten ja velkaerien vastaanottaminen on oltava mahdollista ilman etuuksien menettämisen pelkoa.

- Opiskelijoille on taattava laadukas terveydenhuolto ja riittävät opiskelun tukipalvelut.
- Jokaiselle on taattava yhdenvertainen ja häirinnästä vapaa kohtelu työelämässä.
- Nuorten usko kestävään eläkejärjestelmään on säilytettävä. Jokaisella suomalaisella, myös nuorella, on oikeus kohtuulliseen toimeentuloon työuran päättymisen jälkeen.

3. Osallisuus

Jokaisen nuoren on koettava, että hän on sekä yhteiskunnassa, yhteisössä että lähiympäristössään osallinen ja että hän voi vaikuttaa niiden toimintaan. Nuorten edustuksellisten ja lakiin kirjattujen vaikuttajaryhmien lisäksi tarvitaan myös muita osallisuuden tapoja: esimerkiksi sähköisiä alustoja, osallistuvaa budjetointia ja kasvokkaisia keskustelutilaisuuksia. Erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ääni jää helposti kuulematta, kun perinteiset kuulemisen mallit eivät heitä tavoita.

Edustuksellisen demokratian tulevaisuus on heikolla pohjalla, jos nuoret eivät tunne tai kiinnostu yhteiskunnan rakenteista ja päätöksentekojärjestelmistä. Professori Juho Saaren johtama eriarvoisuustyöryhmä esitti loppuraportissaan, että osallisuus- ja demokratiakasvatukseen tulisi panostaa kouluissa nykyistä enemmän. Myös nuoret itse kokevat, ettei nykyinen koulutusjärjestelmä anna heille riittäviä tietoja ja taitoja lähiympäristöön ja yhteiskuntaan vaikuttamiseen.

Suomessa nuorten äänestysaste on muita ikäryhmiä alhaisempi. Esimerkiksi eduskuntavaaleissa 2015 koko väestön äänestysaktiivisuus oli 67 %, kun alle 26-vuotiasta alle puolet (47 %) kävi vaaliuurnilla. Ikä ja koulutustaso myös korreloivat keskenään: 26-35-vuotiaiden, pelkän peruskoulun suorittaneiden äänestysaste oli vain 31 %. Nuoret syrjäytyvät äänestämisestä sitä todennäköisemmin, mitä myöhemmin ensimmäinen äänestyskerta on.

Osallisuus on kokemus ja tunne, joka toteutuakseen vaatii myös tietoa ja taitoa. Nuorten osallisuus tarvitsee aikuisten tukea, ja nuorten parissa toimivilla aikuisilla tulee olla osaamista ja resursseja tukea nuorten osallisuutta. Osallisuuteen kasvetaan ja osallisuuden polku on tärkeää rakentaa toimivaksi jo kotoa ja varhaiskasvatuksesta kohti koulumaailmaa. Oppilaskuntatoiminta ja demokraattinen koulukulttuuri luovat pohjaa aktiiviselle kansalaisuudelle.

Tavoitteita nuorten osallisuudelle:

- Jokaisen nuoren on saatava peruskoulusta ja toiselta asteelta riittävät valmiudet ymmärtää ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.
- Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ääni on saatava kuuluviin.
- Nuorten on päästävä vaikuttamaan päätöksentekoon yhteiskunnan kaikilla tasoilla: paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti ja Euroopan unionissa.

4. Yhdenvertaisuus

Nuorten hyvinvoinnin takaaminen edellyttää aktiivista yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä. Jokaisella nuorella tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet elää hyvää elämää ja osallistua riippumatta taustastaan.

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn perusteella esimerkiksi toimintakyky, alkuperä ja seksuaalinen suuntautuminen vaikuttavat merkittävällä tavalla nuorten hyvinvointiin. Yksinäisyys ja syrjintäkokemukset ovat yleisempiä nuorilla, joilla on jokin toimintakykyä rajoittava tekijä, jotka eivät ole syntyneet Suomessa, tai joiden seksuaalinen suuntautuminen on muu kuin hetero.

Syrjinnän ennaltaehkäisy on osa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistyötä. Syrjinnän ennaltaehkäisy on tärkeää, sillä syrjintä heikentää nuorten hyvinvointia monin tavoin. Syrjintää kokevilla nuorilla on esimerkiksi keskimääräistä enemmän kokemuksia turvattomuudesta, heidän on vaikeampi uskoa tulevaisuuteen ja heillä on muita nuoria enemmän säännöllisiä terveysoireita.

Tavoitteita nuorten yhdenvertaisuudelle:

- Kunnissa, seurakunnissa ja järjestöissä nuorisotyötä tekevillä ammattilaisilla ja vapaaehtoisilla on oltava riittävät valmiudet edistää nuorten yhdenvertaisuutta.
- Nuorten moninaisuuden on oltava lähtökohta kaikessa nuoria koskevassa päätöksenteossa.
- Nuorilla on oltava yhdenvertainen ja tasa-arvoinen pääsy palveluihin koko Suomessa.
- Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden on toteuduttava muun muassa päätöksenteossa ja työelämässä.
- Jokaisella nuorella on elämässään turvallinen yhteisö. Nuorisoalan toimijoilla on oltava valmiudet rakentaa nuorille turvallisia yhteisöjä.

5. Terveys

Suomalaiset nuoret voivat yleisesti ottaen hyvin. Nuorten hyvinvointi on kehittynyt hyvään suuntaan koko 2000-luvun ajan: vanhempien ja nuorten väliset suhteet ovat aikaisempaa parempia, nuorten koettu hyvinvointi on lisääntynyt, suurella osalla nuorista on merkityksellisiä ystävyyssuhteita ja mahdollisuus harrastaa mieleisiä asioita vapaa-ajalla.

Kokonaiskuvassa tilanne on siis hyvä, mutta monet huolestuttavat trendit ovat näkyneet muun muassa kouluterveyskyselyissä jo vuosia. Pojat voivat huonommin kuin tytöt, Itä-Suomessa voidaan huonommin kuin Länsi-Suomessa, suurten kaupunkien sisällä hyvinvointierot kasvavat ja perheen pienituloisuus on varmin tapa ennustaa lapsen ja nuoren tulevaa syrjäytymistä, heikkoa terveydentilaa sekä koulutuksen ja työn puutetta.

Useimmiten hyvinvoinnin vajeet kasautuvat. Hyvinvoinnin vajeet syntyvät nuoren ja vanhempien kohtaamisen puuttumisesta ja kommunikaatio-ongelmista, huolenpidon puuttumisesta, yksinäisyydestä, koulukiusaamisesta, heikosta lukutaidosta, harrastusten puutteesta sekä pitkittyvistä taloudellisista vaikeuksista kotona.

Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä ja monet mielenterveyshäiriöt ilmaantuvat ensi kertaa nuoruudessa. Eri tutkimusten mukaan noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä. Mielenterveyden häiriöt ovat koululaisten ja nuorten aikuisten tavallisimpia terveysongelmia. Tuoreimman korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen mukaan joka kolmas korkeakouluopiskelija oireilee psyykkisesti.

Psyykkisten oireiden lisääntyminen kyselytutkimuksissa ei välttämättä tarkoita sitä, että suomalaiset nuoret voisivat merkittävästi aikaisempaa huonommin. Kyse voi olla myös mielenterveyden haasteisiin liittyvän keskustelukulttuurin muuttumisesta ja nuorten mielenterveystietoisuuden kasvamisesta. Mielenterveyden haasteiden vakavuutta se ei vähennä.

THL:n mukaan 10-15 % nuorista kärsii vakavista ja toistuvista itsetuhoisista ajatuksista ja on intensiivisen tuen tarpeessa. Mielenterveyden ja elämänhallinnan tukeminen tukee myös nuoren opiskelukykyä ja tulevaisuuden työkykyä.

Tavoitteita nuoren terveydelle:

- Nuorille ja nuorten perheille on taattava hyvälaatuiset ja kohtuuhintaiset sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut.
- Koulujen ja päiväkotien ryhmäkoot on pidettävä kohtuullisina. Lapsille ja nuorille on tarjottava riittävää tukea oppimisen vaikeuksiin.
- Apua hakevan nuoren on aina saatava apua. Nuorten tarvitsemia tukipalveluita on tarjottava yhden luukun periaatteella.

6. Ilmasto

Maapallon kestävyys on edellytys nuorten tulevaisuudelle. Ilmastonmuutoksen uhat ja vaikutukset ovat vakavimmat kehitysmaissa, joissa nuorten osuus väestöstä on suurin. Ilmastonmuutos koskettaa nykyisiä ja tulevia sukupolvia myös Suomessa esimerkiksi sään ääri-ilmiöiden lisääntymisen ja luonnon monimuotoisuuden vähentymisen kautta.

Ihmisen toiminnasta johtuva ilmastonmuutos nousee jatkuvasti nuorten keskeisten turvattomuutta aiheuttavien asioiden listalle nuorten arvoja ja asenteita mittaavassa nuorisobarometrissä. Nuorista yli 80 % oli vuoden 2016 Nuorisobarometrissä sitä mieltä, että ihmisen vaikutus ilmastonmuutokseen on tosiasia ja tulevat sukupolvet tulevat kärsimään, mikäli nykyinen ympäristön tuhoaminen jatkuu. Nuoret haluavat vähentää kulutusta ja tuotantoa, sekä jakaa nykyistä ekologista jalanjälkeä tasaisemmin reiluuden vuoksi.

Hallitustenvälisen ilmastopaneelin IPCC:n mukaan valtioiden tällä hetkellä antamat sitoumukset vähentää päästöjään johtaisivat maapallon keskilämpötilan nousemiseen kolmella asteella. IPCC:n mukaan jo kahden asteen nousu johtaisi muun muassa lähes kaikkien maailman korallien kuolemaan sekä vedenpinnan nousemiseen.

Suomen ja Euroopan unionin tulee ilmastopolitiikassaan sitoutua säilyttämään maailma elinkelpoisena myös tuleville sukupolville - ilmastokatastrofia ei voi jättää perinnöksi nuorille. Suomen ja muiden teollisuusmaiden tulee kantaa vastuunsa ilmastotalkoista vähentämällä päästöjä kotimaassa, mutta myös rahoittamalla ja tukemalla kehittyvien maiden ilmastotoimia.

Tavoitteita ilmastopolitiikalle:

- Nuorten osallistumista ilmastopolitiikkaa käsiteltävään keskusteluun ja päätöksentekoon on vahvistettava.
- Ilmastonmuutokseen ja energiaturvallisuuteen liittyviä haasteita on ratkottava eurooppalaisella ylikansallisella yhteistyöllä.
- Suomen on pyrittävä edelläkävijäksi päästöjen vähentämisessä, energiantuotannon ja puhtaan teknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa, kiertotaloudessa sekä kestävässä metsien käytössä.